

Výskum rurálnej krajiny v posttransformačnom období na Slovensku

Peter SPIŠIAK

Abstract: Slovakia relatively successfully managed the transformation processes and now new trends for research in different areas (cultural-historical, social, economic, environmental, institutional) are being looked for. Geographical research quite often covers these areas. One of them, where geographic research has been successfully launched, is rural landscape. In this paper we discuss some key issues for research on rural landscape, which is topical for European environment, including Slovakia. In terms of methods and strategies a key element constitutes a man, his intellectual, social and emotional skills to encourage the will for selfhelp. The paper also concerns with how to apply the subsidiarity at various regional levels. What remains substantial is interdisciplinarity, cooperation, partnerships, diversity as a value. In the rural area it deals mainly with business and jobs offers, agriculture, energy and climate change, mobility and local supplies, settlement, education, cultural and social identity, everyday coexistence. Under the leadership of professor Peter Spišiak grant projects VEGA announced by the Ministry of Education of the Slovak Republic concerning rural landscape research were investigated at the two geographical departments of the oldest universities in Slovakia - Comenius University in Bratislava and in University of P. J. Šafárik in Košice.

Keywords: rural landscape, Slovakia, post transition period

Úvod

Slovensko relatívne úspešne zvládlo transformačný proces a v súčasnosti sa hľadajú cesty ako v jednotlivých oblastiach, napr. kultúrno-historická, sociálna, ekonomická, environmentálna, inštitucionálna, nájst' možné smerovanie výskumu. Uvedené oblasti sú dosť často záujmom aj geografov. Jedným z najpestrejších oblastí, kde sa geografické výskumy úspešne rozbiehajú je rurálna krajina. V rámci Slovenska je rad geografov, ktorí sa problematikou rurálnej krajiny zaoberajú či už z teoreticko-metodologického alebo aplikačného hľadiska (Zubriczký 2005, Némethová 2006, Dubcová, Kramáreková, Orémusová 2006, Klamár 2007, Slavík, Bačík 2007, Kandráčová, V., Kulla, M., Nestorová-Dická, J., 2009, Kulla, M., Dická, J., 2009). Zo zahraničných rurálnych geografov treba spomenúť hlavne veľmi dobrú českú školu (Bičík a kol 2001, Věžník 2003, Havlíček, Chromý, Jančák, Marada, 2005)

V príspevku sa budeme zaoberať niektorými nosnými témami pre výskum rurálnej krajiny, ktorý je aktuálny pre celoeurópske prostredie a Slovensko nevynímajúc. Z hľadiska metód a stratégie je kľúčovým prvkom človek, jeho intelektuálne, sociálne a emocionálne schopnosti podporovať vôľu na svojpomoc. Ďalej pôjde o uplatnenie subsidiarity na rôznych regionálnych úrovniach. Nevyhnutnými prvkami zostáva interdisciplinarita, spolupráca, partnerstvá, rozmanitosť ako hodnota. Čo sa týka oblasti záujmu v rurálnej krajine, ide predovšetkým o podnikanie a pracovné miesta, pôdohospodárstvo, energia a klimatické zmeny, mobilita a miestne zásobovanie, osídlenie, vzdelávanie, kultúrna a sociálna identita, každodenné spolunažívanie.

V závere príspevku budú načrtnuté hlavné výskumné projekty v rámci grantovej agentúry VEGA pri MŠ SR, ktoré boli riešené na geografických pracoviskách univerzity Komenského v Bratislave a Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach.

1. Ciele a zámery výskumu rurálnej krajiny

Pre štúdium rurálnej krajiny je nevyhnutné poznať nadregionálne spoločnosti, ktoré môžu do značnej miery pomôcť riešiť veľmi vážne problémy, ktoré sa v rurálnej krajine objavujú. Jedným z takých spoločností v rámci Európy je Európske pracovné spoločenstvo pre rozvoj vidieka a obnovy dediny. Cieľom tejto politiky je podpora ekonomického potenciálu a zamestnanosť v dedinách a vidieckych komunitách, ďalej by mala prispievať k formovaniu rurálnych oblastí ako samostatných,

nezameniteľných prírodných, kultúrnych a sídelných priestorov. Rozvoj rurálnej krajiny musí stavať na takej politike, ktorá zodpovedá princípom trvalej udržateľnosti a subsidiarity, sleduje integrovaný prístup, poskytuje dôsledne priestor pre aktívnu občiansku spoločnosť a pokúša sa o sieťovanie relevantných síl a prostriedkov, najmä Miestnej a Regionálnej Agendy 21. Zvláštnu pozornosť treba venovať rovnocennému postaveniu rurálnej krajiny vedľa metropolitných regiónov a aglomeráciám bez akéhokoľvek hierarchického zaradenia. Ľudia na dedinách by nemali prevziať zodpovednosť za „vlastný dom“, ale mali by sa zaujímať aj o regionálne, národné a globálne problémy.

2. Metódy a stratégie pri výskumu rurálnej krajiny

Kľúčom k rozvoju každej rurálnej krajiny je človek, jeho intelektuálne, sociálne a emocionálne schopnosti. Podstatnú úlohu v politike a správe zohráva možnosť intenzívneho spolurozhodovania občanov. Pri metódach a stratégiách rozvoja rurálnej krajiny sa stretávame s pojmami: subsidiarita a dobrá správa (*Good Governance*), interdisciplinárna spolupráca, partnerstvá, rozmanitosť ako hodnota.

Kľúčovo úlohou regionálnych, národných a európskych autorít je poskytnutie malým jednotkám v rurálnej krajine nielen dostatok zdrojov, ale aj nutnú voľnosť tak, aby sa mohla uplatniť *subsidiarita*. Miestna samospráva, ktorá je zodpovedná za udržanie, resp. opätovné dosiahnutie dôvery občanov v politiku, pri tom predstavuje dôležitý stavebný kameň. Politika pre rurálnu krajinu by mala byť zrozumiteľná a transparentná. Rozhodnutie, obsadzovanie postov a zadávanie úloh by malo prebiehať podľa objektívnych kritérií, nezávisle kontrolované mechanizmy by mali byť zriadené všade tam, kde ešte nie sú. Politika a správa by mali fungovať koherentne.

Regionálna politika a správa musia byť po strategickej stránke mnohostranne organizované, t.j. mali by mať *intedisciplinárny* podtext. Hospodárska, infraštruktúrna, environmentálna, kultúrno-sociálna, ako aj ďalšie oblasti politiky musia spolu veľmi úzko pôsobiť, aby sme mohli primerane hovoriť o komplexnom rozvoji rurálnej krajiny. Je potrebné zabrániť vyváženosti, napr. neprospech kultúrno-sociálneho vybavenia. Zvláštnu pozornosť je potrebné venovať zapojeniu schopností, zručností a poznatkov vedy kreatívnych ľudí.

Spojencvá a spolupráce medzi obcami sú nevyhnutnou stratégiou pre úspešný rozvoj rurálnej krajiny. Medziobecná spolupráca je dôležitá nielen navonok, ale j z dôvodu budovania a rozširovania spoločnej, životaschopnej kultúrnej identity smerom dovnútra. Okrem toho je spolupráca podstatným predpokladom efektívnu, synergickú realizáciu regionálnych rozvojových koncepcií. Dobrým rámcom pre rozvoj rurálnych komunít môže byť aj implementácia programu LEADER.

Pre pozitívny rozvoj rurálnej krajiny je podstatná spolupráca a vzájomné *partnerstvo* medzi mestom a vidieckou obcou, do ktorého obe strany vnášajú svoje silné stránky a môžu využívať z nej prameniáciu synergiu. Predpokladom ale je, že sa musí upustiť od vzájomnej konfrontácie alebo takejto spôsobu vzájomného vyrovnávania sa, ktoré spôsobí stratu jedinečnosti, výhradného postavenia a identity jednotlivých životných priestorov. *Public Private Partnerships* – verejno-súkromné partnerstvá, teda partnerské spolupôsobenie verejného a súkromného sektora, môžu veľmi pozitívne na dynamiku rozvoja rurálne e urbánnej krajiny. Je potrebné dbať na to, aby sa pri tom nejednalo len o čisté finančné toky, ale o dlhodobú, zmluvne upravenú spoluprácu. *Rozmanitosť* rurálnej krajiny sama o sebe predstavuje veľké bohatstvo a hodnoty, ktoré často majú idiografické črty.

3. Oblasti výskumu rurálnej krajiny

Rozvoj rurálnej krajiny vyžaduje riešiť široké spektrum úloh, ktorých riešenie si vyžaduje realizačné kroky. Medzi hlavné oblasti výskumu rurálnej krajiny patrí: *podnikanie a s tým spojený nárast pracovných príležitostí, pôdohospodárstvo, osídlenie a formovanie intravilánu, demografické špecifiká a sociálna identita, energia a klimatické zmeny, životné prostredie*.

3.1 Podnikanie a pracovné príležitosti

Rurálna krajina podlieha veľkým štruktúrnym zmenám. V porovnaní s urbánnou krajinou to viedlo v mnohých rurálnych regiónoch k zníženiu ekonomickej sily a zmenšeniu ponuky pracovných príležitostí. Principiálne je potrebné stavať na starostlivosti a dynamizácii jestvujúcich miestnych podnikov a na tvorbe nových kvalifikovaných pracovných miest. Najdôležitejším pritom bude podnietenie vzniku nových inovatívnych podnikov, hlavne v rozsahu stredne veľkých remeselných prevádzok,

v živnostiach a priemysle, v sektore obnoviteľných zdrojov, alternatívnych energií, vidieckeho cestovného ruchu, zdravia a ďalších moderných služieb. Konkrétne:

- podpora vzniku prevádzok využívajúcich regionálny potenciál a výrobu a distribúciu regionálnych produktov,
- znovu oživenie tradičných remeselných zručností v spojení s turistickými zvláštnosťami,
- zriadenie technologických, inovatívnych centier s ponukou atraktívnych a inovatívnych služieb,
- rozvoj takých modelov zamestnanosti, ktoré uľahčia sklbenie rodičovstva a povolania,
- vytváranie kvalifikovaných pracovných miest pre cieľovú skupinu žien,
- podpora pracovných miest typu „*time-sharing*“ – zdieľanie zdrojov IT viacerým užívateľmi, napr. v teledomoch,
- zapojenie potenciálu univerzít a výskumných inštitúcií do miestneho a komunitného rozvoja a ich lokalizácia v rurálnej krajine.

3.2 Poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo

Poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo plnia rôznorodé funkcie a preto zostávajú aj v budúcnosti neodmysliteľnými aktérmi v rurálnej krajine, aj keď ich dominantná funkcia – výrobná, nebude mať prioritu. Pri ich smerovaní sa uvažuje o nasledovné stratégie a opatrenia:

- výroba, skvalitnenie a distribúcia zdravých potravín,
- vytváranie spoločností na pestovanie a predaj regionálnych značkových produktov, resp. výroba ekoproduktov,
- výroba a distribúcia obnoviteľných surovín a alternatívnych energií,
- zapojenie predradených a nadväzujúcich hospodárskych regiónov do regionálneho reťazca tvorby hodnôt,
- rozvoj a modernizácia ponuky agroturizmu a jeho zahrnutie do služieb a starostlivosti v rámci jednoduchých komunálnych sociálnych úloh,
- starostlivosť a udržanie regionálne charakteristickej kultúrnej krajiny,
- vytváranie nadregionálneho konkurenčného prostredia poľnohospodárskych a lesníckych podnikov

3.3. Osídlenie a formovanie intravilánu

Obyvateľstvo v rurálnej krajine si v minulosti osvojilo množstvo urbánnych prvkov a štruktúr, čo do značnej miery poškodilo svoju kultúru. To sa prejavilo aj pri výstavbe nových domov. Staré domy mali často krátko kultúrnu hodnotu ustúpili novému životnému štýlu, či modernému spôsobu hospodárenia. To spôsobilo výstavbu na okraji intravilánu obcí, vyprázdňovanie centier, zastavovanie poľnohospodárskych a ekologických cenných plôch. Preto sú potrebné nové architektonické nápady a koncepty pre súčasné stavebné riešenia pri zohľadnení tradičnej stavebnej kultúry typickej pre daný región. Pritom je potrebné zohľadňovať udržanie typického vzhľadu dediny, využívanie alternatívnych energetických systémov, obmedzenie záberu plôch a moderné tvaroslovné prvky.

Rozvoj rurálnej krajiny a obnova dediny kladú dôraz na nasledujúce oblasti:

- projektové zámery na kontrolovaný sídelný rozvoj, plošne úsporná zástavba a prednostný vnútorný rozvoj pri zohľadnení ekologických záujmov dedín,
- medziobecné koncepty a spolupráca, hlavne vnútorný rozvoj a plošne úsporný priestorový rozvoj,
- harmonizácia obytných a hospodárskych oblastí,
- budovanie povedomia, súťaže a finančná motivácia na zachovanie a ďalší, moderný rozvoj tvaroslovných prvkov typickej regionálnej stavebnej kultúry,
- udržanie typického vzhľadu dediny, miestnej identity, ako aj stavebného fondu hodného ochrany,
- kreatívne znovuvyužitie budov, ktoré stratili svoju funkciu a ktoré spoluvytvárajú vzhľad dediny a krajiny, zohľadnenie stavebno – biologických hľadísk,
- zohľadnenie vzťahov medzi sídlom a okolitou krajinou,
- regulatívny pre novú výstavbu s ohľadom na čo najmenší záber plôch a spotreba energií,
- udržanie hodnoty súčasnej infraštruktúry cestou uvážlivého obecného finančného plánovania,
- neustále zohľadňovanie aspektu bezbariérovosti.

3.4 Demografické špecifiká a sociálna identita

Mobilita obyvateľstva v rurálnej krajine má dosť odlišné črty ako mobility urbánneho obyvateľstva. Sídla a ich miesta zásobovania sú dopravným cieľom a zároveň dopravným zdrojom. Aby bola verejná doprava, ktorá musí byť z ekologických dôvodov stále uprednostňovaná, je potrebné spracovať, mnohokrát aj medziobecne dobre nastavené koncepty. Individuálna doprava by mala byť ovplyvňovaná neustále rastúcou orientáciou na technológie šetrné k životnému prostrediu. Nadradeným cieľom je vytváranie menších, hustejších a dobre zosieťovaných sídelných štruktúr, ktoré disponujú uspokojivou úrovňou miestneho zásobovania predmetmi dennej potreby, ako aj zdravotníckymi, verejnými a inými modernými zariadeniami pre poskytovanie služieb. Pri rozhodovaní o zachovaní, či rušení verejných služieb je vo väčšej miere potrebné zohľadňovať dostupnosť týchto služieb pre obyvateľstvo. Pre rozvoj rurálnej krajiny by bol vhodné riešiť nasledovné problémy:

- vytváranie dostatočného miesta a bezpečnosti dopravného spojenia pre chodcov a cyklistov,
- zlepšenie imidžu a výstavba efektívnych a ekonomických výhodných sietí verejnej dopravy,
- výstavba zariadení typu *Park-and-ride* (parkové domy pre autá s napojením na verejnú dopravu) a typu *Bike-and-ride* (parkové domy pre bicyklistov s napojením na verejnú dopravu),
- ponuka flexibilných dopravných služieb, ako zberný taxík na zavolanie, alebo disko-autobus,
- výstavba a využívanie možností moderných informačno-komunikačných technológií na minimalizáciu dopravných tokov.

Vzdelanie nie je len výučba detí a mládeže. Je potrebné budovať povedomie, projektové učenie, obecná komunita ako „vyučujúca organizácia“. Okrem „vzdelávania vo vidieckej krajine“ je potrebné venovať pozornosť aj „vzdelaniu pre vidiecku krajinu“. Z toho dôvodu je potrebné:

- študijné kurzy a vzdelávacie platformy na tému trvalo udržateľného rozvoja rurálnej krajiny,
- výskumné projekty na spracovanie typológie dedín, funkcií a silných stránok,
- rurálnej krajiny vo vyrovnaní a v porovnaní s urbanizovanou krajinou,
- ponuky na tematicko-odborné ďalšie vzdelávanie s cieľom zabezpečenie kvality nových produktov a služieb, ako aj využívania moderných informačno-komunikačných technológií,
- tréningy spolupráce a komunikácie, ako aj tréningy riešenia konfliktov.

Čo sa týka *sociálnej identity* možno konštatovať, že napr. mladí so starými už vôbec nežijú pod „jednou strechou“. Napriek tomu ešte funguje sociálny systém „dedina“, aj vďaka aktívnemu spoločnému životu, ktorý je v mnohých rurálnych oblastiach nosným prvkom dedinského bytia. Je to určitá výhoda, ale ja skryté nebezpečenie: do spoločenských procesov a sociálneho života sú zahrnuté aj menej organizované skupiny obyvateľstva. Obec potrebuje spolurozhodovanie, tvorivosť a účasť všetkých občanov/občianok. Účasť žien na rozhodovaní v obci je čím ďalej tým väčšia. Ženy by mali byť nabádané k tomu, aby preberali zodpovedné funkcie, čo je podmienené hlavne dosiahnutia uznania v spoločnosti a pochopenie v rodine.

Popri podpore rovnosti šancí oboch pohlaví v zmysle *gender mainstreaming* sa musí presadzovať aj ďalšia zvláštna požiadavka: umožniť človeku dôstojne a bez rizika zostarnúť na vidieku. V neposlednom rade je potrebné venovať nutnú pozornosť prisťahovným a migrujúcim obyvateľom/obyvatelkám, ako aj ľuďom so špeciálnymi požiadavkami, či odlišným postojom k väčšinovej populácii.

Rozvoj rurálnej krajiny a obnova dediny vo vzťahu k hore uvedeným aspektom presadzovať:

- organizovaním opatrovateľskej starostlivosti pre deti, aby sa rodina a práce nemuseli navzájom vylučovať,
- rozvojom takých služieb, ktoré zatriktívnia starším ľuďom bývanie vo vlastnom alebo prenajatom dome podľa ich predstáv,
- ponukou rozmanitých opatrovateľských služieb a chráneného bývania pre dôstojnú starobu na dedine – aj pre prisťahované dôchodkyne/dôchodcov,
- modely odmeňovania a motivácie za dobrovoľnú, čestnú angažovanosť v rámci aktivít a služieb pre obyvateľov rôznych generácií,
- zohľadnenie nárokov ľudí so zvláštnymi požiadavkami pri opatreniach stavebných a spoločenských zmien.

3.5 Energie a klimatické zmeny

Rastúca spotreba **energií** a neobnoviteľných surovín vedie k rastúcim ekologickým problémom a rozhodujúcim spôsobom prispieva ku klimatickým zmenám. Preto sú potrebné „protistratégie“, ktorých riešenie sa javí v dvoch smeroch, pričom tieto nie sú alternatívne, ale sa navzájom dopĺňajú:

- úspora energií a zvýšenie energetickej efektívnosti,
- narastajúce využívanie obnoviteľných zdrojov energie, ako biomasa, voda, slnečná energia, fotovoltaika, geotermálna a veterná energia.

Prvým a najdôležitejším článkom reťazca tvorby hodnôt v rámci regionálnej produkcie energie je poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, pričom je potrebné dodržať vyvážený vzťah medzi výrobou potravín a výrobou energetických surovín. Veľké, centralizované energetické zariadenia a zásobovanie obyvateľstvom spôsobujú dlhšími prepravnými vzdialenosťami nové environmentálne zaťaženia a okrem toho je ich nevýhodou aj to, že sa stráca tvorba hodnôt v regióne. Z pohľadu rozvoja rurálnej krajiny je preto potrebné uprednostňovať regionálnu výrobu a distribúciu energií. Celkove sa kladie dôraz na nasledovné témy:

- preverenie a podľa potreby aj zvýšenie energetickej efektívnosti pri stavbách, strojoch a prístrojoch s motiváciou a podporou úspor energií,
- presadzovať decentralizovaného, čo možno geograficky úsporného zásobovania energiami s obnoviteľným alebo dorastajúcimi energetickými nosičmi,
- ekologicky ohľaduplná výroba biomasy a poľnohospodárskych vedľajších produktov s čo možno najmenším využitím externej energie,
- také geografické usporiadanie, ktorého prioritou je energeticky úsporné stavebníctvo a bývanie, ako aj znížovanie nákladov na mobilitu,
- spolupráca obcí a vidieckych mikroregiónov s víziou dosiahnuť čo najväčšiu energetickú sebestačnosť.

3.6 Životné prostredie

Nenarušené **životné prostredie** je podstatným predpokladom pre dosiahnutie dobrej kvality života v rurálnej krajine. Kľúčovú úlohu vo vzťahu ku kvalite života tu zohráva poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo. Rozvoj rurálnej krajiny musí v nasledovných oblastiach posilňovať environmentálne povedomie:

- ohľaduplnosť a šetrné zaobchádzanie s neobnoviteľnými prírodnými zdrojmi,
- zakladanie a udržiavanie biotopov a sietí biotopov, zvlášť keď sa to týka Európskeho dohovoru o krajine,
- presadzovať decentralizovaných, pre demografický vývoj prispôsobených a rozpočtami zvládnuteľných infraštruktúr zásobovania a likvidácie,
- angažovaná účasť v akčných sieťach, ako „*Klimabündniss, Bodenbündniss* (spoločnosti na ochranu klímy, resp. pôdy),
- rozhodnutie sa pre regionálne ekologicky únosné produkty.

4. Realizované výskumy v rámci rurálnej krajiny na geografických pracoviskách PriF UK Bratislava a PF UPJŠ Košice (po r. 2000)

V rámci vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti bolo po r. 2000 riešených niekoľko projektov VEGA pri MŠ SR na geografických pracoviskách Prírodovedeckých fakúlt Univerzít Komenského v Bratislave a P.J.Šafárika v Košiciach. Išlo predovšetkým o riešenie dvoch problémov:

- Transformácia rurálnych štruktúr v kontexte humánno-geografických disciplín
- Regionálna geografia v rurálnom prostredí Slovenska – analýzy modelových rurálnych mikroregiónov Slovenska, predovšetkým problémy vzťahu príroda-človek a ich prejavu v krajine, zánikosti priestorovej diferenciacie geografickej krajiny Slovenska a ich dynamiky, zvlášť štúdium mikroregiónov a ich revitalizácia

V prvom projekte pri samostatnom výskume bola orientácia na transformačné procesy riešená v dvoch rovinách so zameraním na územie Slovenska. Prvú rovinu tvorila transformácia rurálno-geografických štruktúr a druhú transformácia agroštruktúr v regionálnom kontexte. Obe roviny sa premietali v grantovom projekte:

SPIŠIAK, P., a kol., (2000-2002). *Transformácia vidieckej krajiny Slovenska so zameraním na marginálne a poľnohospodársky vysoko produkčné regióny*. Grantovej úlohy VEGA č. 1/7308/20. Katedra humánnej geografie a demografie PRIF UK Bratislava.

Pred hodnotením výsledkov treba pripomenúť niekoľko aspektov. Predovšetkým vo vedných odboch príbuzných rurálnej geografii a agrogeografii nastali dosť výrazné zmeny v štúdiu ich vzájomného prepojenia. Predovšetkým sa zvýšil dôraz na kompletizovanie informačných databáz o vidieckom agrárnom sektore ako celku. Ďalej bolo potrebné pripraviť v rámci agrosektoru komparačné analýzy jednotlivých odvetvových smerov a premietnuť ich do geografického priestoru. V rurálnej krajine sa objavili nové metodologické aspekty, týkajúce sa sociálneho, environmentálneho a ekonomického chápania. Práve tieto nové aspekty čiastočne ovplyvňovali riešiteľský kolektív v napĺňaní grantových cieľov. Bolo potrebné skompletizovať nejednotne sa vyskytujúce metodické pojmy medzi rôznymi vednými disciplínami, ktoré sa zaoberajú rozvojom vidieka ako aj regionalizačnými metódami.

Následne na predchádzajúci projekt bola v ďalšom projekte venovaná pozornosť obidvom súčasťam humánnej geografie – agrorurálnym štruktúram, ale s určitým nadregionálnym pohľadom, predovšetkým sa pozornosť venovala príprave a následného vstupu Slovenska do Európskej únie. Ako sa tento aspekt odrazil na priestorovom správaní agrorurálnych štruktúr, bolo cieľom nasledovného výskumného projektu:

SPIŠIAK, P., a kol., (2003-2005). *Zmeny agrorurálnych štruktúr na Slovensku v európskom kontexte*. Grantovej úlohy VEGA č. 1/0008/03. Katedra humánnej geografie a demografie PRIF UK Bratislava.

Nakoľko v rurálnej krajine nastali významné zmeny, ktoré sa odrazili nielen v zmene využitia zeme, ale aj v zmene sídelno-demogeografickej. Preto bol ďalší projekt zameraný práve na formovanie týchto sociálno-priestorových štruktúr, pričom dôraz sa kládol nielen na rurálnu krajinu, ale aj na suburbánnu krajinu, v ktorej mali zmeny priestorových štruktúr razantnejší charakter. Taktiež sa sledovali komparácie suburbanizácií dvoch slovenských metropolí Bratislava a Košice.

SPIŠIAK, P., a kol., (2006-2008). *Formovanie nových sociálno-ekonomických štruktúr v rurálnom a suburbánnom priestore Slovenska*. Grantovej úlohy VEGA č. 1/3063/06. Ústav geografie PF UPJŠ Košice.

Transformácia rurálnej krajiny nadobúda nové trajektórie, ktoré súvisia aj s prenosom kompetencií zo štátnej správy na samosprávu na rôznych regionálnych úrovniach. Predovšetkým v ďalšom projekte sme kládli dôraz na postihnutie zmien rurálnych štruktúr v mikroregionálnych dimenziách a hlavne ako na to zareagujú lokálne a regionálne samosprávy. Opäť ako v predchádzajúcom projekte aj v tom sa sledovali špecifiká mikroregionálnych rurálnych združení na západnom a východnom Slovensku:

SPIŠIAK, P., a kol., (2009-2011). *Rozvoj mikroregionálnych rurálnych štruktúr Slovenska s podporou lokálnej a regionálnej samosprávy*. Grantovej úlohy VEGA č. 1/0175/09. Ústav geografie PF UPJŠ Košice.

Záver

Štúdium rurálnej krajiny je v súčasnosti v záujme širokého spektra vedných disciplín. Každá z nich prináša nové teoreticko-metodologické poznatky. Geografia predovšetkým prostredníctvom humánnej geografie má relatívne najväčšie predpoklady pre inováciu nových poznatkov. V príspevku sme sa zamerali len na niektoré možné smerovanie výskumu rurálnej krajiny, ktoré by bolo vhodne aplikovať aj na slovenské pomery. V rámci načrtnutých riešených grantových projektov boli v podstate zachytené hlavné problémy v časovú následnosťou formovania sa ruralnej krajiny na Slovensku. Prenos zahraničných teoreticko-metodologických poznatkov je síce vítané v našom prostredí, ale treba predovšetkých zohľadňovať vo viacerých prípadoch jedinečnosť rurálnej krajiny na Slovensku a podľa toho orientovať aj výskum.

Literatúra

- BIČÍK, I., a kol., 2001: Druhé bydlení v Česku. KSGRR Příf UK, Praha, 167 s.
- DUBCOVÁ, A., KRAMÁREKOVÁ, H., OREMUSOVÁ, D., 2003: Výskum vidieckej krajiny mikroregiónu THERMAL. In:). In: Belajová A., (ed.) Zborník refer. Z vedeckej konferencie s medzinár. účasťou „Vidiek – šanca pre rozvoj IV. Súčasné problémy rozvoja vidieckeho priestoru“. SPU, FEM, Katedra regionálneho rozvoja, Nitra, 74-79. ISBN 80-8069-269-6.

- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M., 2005: Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výskumu periférnych oblastí. In: Novotná, M., (ed): Problémy periférnych oblastí. UK Praha, 6-24. ISBN 80-86561-21-6.
- KANDRÁČOVÁ, V., KULLA, M., NESTOROVÁ-DICKÁ, J., 2009: Funkčné typy obcí Mikroregiónu Hornád v transformačnom období 1991-2007. In: Geographia Cassoviensis roč.III, 2/2009, Vydavateľstvo UPJŠ Košice, 74-80. Evidenčné číslo EV 2845/08, ISSN 1337-6748.
- KLAMÁR, R., 2007: Strategické plánovanie rozvoja mikroregiónu Ptava. In: Michaeli, E., (ed): Geografické práce. č. 12, Katedra geografie a regionálneho rozvoja FHPV Prešovskej univerzity, Prešov, 210 s, ISBN 978-80-8068-604-8.
- KULLA, M., DICKÁ, J., 2009: Hospodárske pomery a infraštruktúrna vybavenosť v obciach Medzibodrožia. Acta Universitatis Prešovensis, Folia Oecologica 2, Prešov 2009, 173-185.
- NÉMETHOVÁ, J., 2006: Agroštruktúry v rurálnom priestore regiónu Nitra. In: Rozvoj vidieka v kontexte integrácie SR do EU. Nitra SPU, 89-95. ISBN 80-8069-808-2.
- SLAVÍK, V., BACÍK, V., 2007: Mikroregióny ako podklad ku komunálnej reforme v SR. In: Hochmuth, Z., at all (ed) Geografia Cassoviensis I., vydav. UPJŠ, Košice, 169-173, ISSN 1337-6748, ISBN 978-80-7097-700-2.
- SPIŠIAK, P., a kol., 2005: Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989. - 1.vyd. - Bratislava : Geografika, 186 s. ISBN 80-969338-4-1.
- SPIŠIAK, P., KULLA, M., NESTOROVÁ – DICKÁ, J., 2009: Vybrané aspekty kvality života v obciach Regionálneho združenia obcí Hornád. In. Geografické informácie 12, UKF Nitra, 324-333.
- VĚŽNÍK, A., 2003: Program rozvoja mikroregiónu Konice. Kap. situace v zemědělství. GAREP, Brno, 19 s.
- VĚŽNÍK, A., 2007: Možnosti rozvoje venkovského mikroregionu (na příkladu Jemnicka a Vranovska). In Česká geografie v evropském prostoru. Sborník XXI. Sjezdu ČGS. JČU České Budějovice. 774-779. ISBN 978-80-7040-986-2
- ZUBRICZKY, G., 2005: Geografia vidieka 1. Geografika, Bratislava, 66 s., ISBN 80-96338-3-3.

Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu MŠ SR a SAV komisia pre vedy o Zemi a vesmíre VEGA č.1/0175/09 „Rozvoj mikroregionálnych rurálnych štruktúr Slovenska s podporou lokálnej a regionálnej samosprávy“.

Research on Rural Landscape in the Post Transition Period in Slovakia

Peter SPIŠIAK

Summary: Rural country is a transdisciplinary research topic bringing out new theoretical and methodological accounts. Geography, mainly human geography contributes to innovations in rural country research. The paper addresses possible ways of research of rural country that can be applied to the Slovak conditions. In grant projects, shortly presented in the text, main problems of rural country are sketched. The asset of foreign theoretical and methodological knowledge is welcome also in our country, however focusing on the fact, Slovak rural country is unique and research has to adopt that fact.

Adresa autora:

prof. RNDr. Peter Spišiak, CSc.
Ústav geografie
Prírodovedecká fakulta, Univerzita P.J. Šafárika
Jesenná 5, 040 01 Košice
peter.spisiak@upjs.sk